

Білик О.М.

МІФІЧНА СИМВОЛІКА В ФІЛОСОФСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

В двадцятому столітті в філософській літературі міфи використовувались часто, але епізодично і не мали особливого значення. Однак були кілька відомих філософів цього періоду, в творах яких міфи відігравали важливу роль. Серед них ми виділимо Альбера Камю і Хосе Ортегу-і-Гасета.

Ключові слова: міф, символ, філософська література.

Билик О.М. МИФИЧЕСКАЯ СИМВОЛИКА В ФИЛОСОФСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ.

В двадцатом столетии в философской литературе мифы использовались часто, но эпизодично и не имели особенного значения. Однако были несколько известных философов этого периода, в работах которых мифы играли важную роль. Среди них мы выделим Альбера Камю и Хосе Ортегу-и-Гассета.

Ключевые слова: миф, символ, философская литература.

Olexiy Bilyk. MYTHOLOGICAL SYMBOLISM IN THE PHILOSOPHICAL TEXTS.

In the 20th century in philosophical literature myths were used often but episodically and they didn't have especial meaning. However, there were some famous philosophers of this period in whose works myths played the important role. Among them we can name Albert Camus and Jose Ortega y Gasset.

Key words: myth, symbol, philosophical literature.

Предметом дослідження є символіка міфів у філософській літературі.

Мета і задачі дослідження – аналіз практики використання міфічної символіки у філософській літературі.

В наш час слово «міф» досить часто може використовуватись навіть в неправильних, або в невластивих йому значеннях. Тому для того, щоб робити у використанні слова «міф» поменше помилок, найбільш правильним буде згадати в першу чергу про те, що початково міфами мешканці Стародавньої Греції могли називати тільки якісь священні для них оповідання.

Однак вже самі стародавні греки, а потім слідом за ними також і стародавні римляни почали позначати за допомогою слова «міф» також всі ті оповідання, які були не менш священними, ніж давньогрецькі міфи, проте не для самих мешканців Стародавньої Греції, а потім також і для мешканців стародавнього Риму, які свого часу цілковито ототожнили власні священні оповідання з давньогрецькими міфами, а для якихось інших народів Стародавнього Світу.

Тому античні письменники могли писати, зокрема, про міфи єгипетські (Orig. Contr. Cels., I, 12; I, 23; Plut. De amor.; Plut. De Is., 44; 54; Simpl. In De cael., II, 13, 294 a 28), римські (Macr. In Somn. Scipio, I, X, 2), малоазійські, перські (Orig. Contr. Cels., I, 12), халдейські, фінікійські, фракійські, сірійські (Orig. Contr. Cels., I, 12) та індійські (Orig. Contr. Cels., I, 12). Пізніше слово “міф” було поступово поширене на усі священні оповідання усіх без винятку народів.

Певний час в добу пізньої античності використовували також слово “міф” і по відношенню до Біблії як до сукупності священних оповідань, які були поширені спочатку серед стародавніх євреїв, а потім також і серед християн (Orig. Contr. Cels., I, 4; Tert. Apol., XXIII, 12). Проте в цьому значенні використання слова «міф» прижитись з різних причин (насамперед тому, що міфами в той час християнські автори в своїх творах називали переважно священні оповідання, які були поширені серед поган) не змогло і тому зараз у всіх випадках, коли мова йде про Біблію, говорять про біблійні сюжети, а не про міфи, навіть і в тих випадках, якщо ці біблійні сюжети не відрізняються від якихось схожих на них міфічних сюжетів практично майже нічим.

Давно вже філософам стало зрозуміло, що все, що існує в нашому світі, повинно мати обов'язково якусь свою форму, оскільки зовсім без форми ніщо в нашому світі просто не змогло б існувати, а також те, що таку форму здебільшого цілком успішно можна визначати та досліджувати. На таку особливість всього земного буття звернув увагу вже Арістотелес.

Оскільки в нашому світі ніщо не могло б існувати без усякої форми, немає нічого дивного також і в тому, щоб окремо виділяти питання про особливості форми філософії або ж навіть про можливість існування багатьох різних форм філософії. І протягом історії філософії усіх її форм дійсно було досить багато.

Можна помітити, що основні форми філософії в багатьох випадках були такими ж самими, що і добре відомі літературні жанри. Основною причиною цього було те, що філософія у всі часи переважно і найбільше існувала у вигляді філософської літератури.

На те, що можуть існувати різні форми філософії, звернули увагу вже давньогрецькі філософи. Плутархос, зокрема, стверджував, що філософствувати можна і мовчки, і в грі, і навіть в глузуваннях (*Plut. Quaest. conv.*, I, 1, 3); адже, на думку Плутархоса, якщо найбільшою несправедливістю, як це було сказано у Платона, є, не будучи справедливим, мати вигляд справедливого (*Plat. Rep.*, II, 361 a), то, з іншого боку, найвищою мудрістю є, як вважав Плутархос, досягати за допомогою жартів серйозної мети, а також філософствувати, не маючи вигляд філософствующого (*Plut. Quaest. conv.*, I, 1, 3).

Міф також міг досить часто використовуватись в якості однієї з важливих форм філософії. Плутархос, наприклад, говорив про методи, які застосовувались в діалозі «Сімпозион» Платона, як про захоплення співбесідників Сократеса міфами, прикладами та порівняннями навіть в тих випадках, коли мова йшла про божественне (*Plut. Quaest. conv.*, I, 1, 4).

Тому у відомих творах філософської літератури можна знайти майже усі сюжети з тих, які були поширеними також свого часу і в стародавніх міфах. Очевидно, що таке явище свідчить про виняткову важливість ролі міфів для філософії. Проте, з іншого боку, це зовсім не означає, що будь-який міф потрібно вважати філософією.

Зрозуміло, що стародавні міфи могли викликати інтерес у філософів з зовсім різних причин. Серед інших причин виникнення інтересу філософів до міфів варто згадати також і те, що міфи в багатьох випадках могли розумітись, і не одними тільки філософами, але й багатьма іншими людьми, а серед них також і відомими поетами, здебільшого не буквально, а переважно символічно.

Інакше кажучи, значна частина сюжетів із стародавніх міфів цілком могли відігравати роль насамперед своєрідних символів, зокрема також і символів філософського характеру. Іноді в філософії міфи були здатні перетворюватись на самі справжні символи в буквальному значенні цього слова.

В багатьох таких випадках мова йде в першу чергу про символічне розуміння ритуальних міфів, і тільки потім вже про якісь інших міфів, як числових, календарних, або небесних, наприклад. В зв'язку з цим, в філософській літературі з'явилися також відповідного роду символи.

Можна помітити, що значна частина сучасних авторів досить часто виявляє особливу схильність символічне пояснення міфів в давньогрецькій філософії приписувати вже тільки представникам Стої, відмовляючи у цьому більш раннім, ніж стоїки, філософам Стародавньої Греції. Причиною цього, скоріш за все, може бути те, що більшість з цих авторів продовжують, всупереч усім відомим історичним фактам, вірити в існування загального прогресу, стверджуючи, що якісь ідеї можуть з'явитись тільки за певних історичних умов, тобто тоді тільки фактично, коли це заманеться цим сучасним авторам.

Проте цілком зрозуміло, що виняткове приписування застосування символічних пояснень міфів тільки стоїкам не може бути нічим іншим, як очевидною помилкою,

оскільки традиція символічного пояснення міфів у філософії була дуже й дуже давньою і символічні пояснення міфів були властиві вже для досократиків, про що було досить чітко показано Діогенесом Лаєртієм на прикладі вчення Емпедокла про чотири елементи природи (Diog. Laert., VIII, 76).

З іншого боку, філософів завжди дуже цікавили також і символи самі по собі, а не тільки те, як саме і з якою метою ці символи можна використовувати. І це стосується також навіть найбільш ранніх з давньогрецьких філософів, які приділяли питанням символіки велику увагу.

Крім того, філософи рано почали символічно використовувати різні міфи також з тієї причини, що філософам взагалі досить часто властиво висловлюватись саме символічно. Так, наприклад, Порфірій стверджував про Піфагора, що той, бесідуючи з своїми слухачами, наставляв їх або дискурсивно, або символічно (Porph. Vith. Pyth., 36). Щоправда, заради справедливості потрібно визнати, що піфагорійські символи, про які писав Порфірій і які він мав на увазі в цьому випадку, не завжди і не обов'язково повинні були мати безпосереднє відношення до справжніх міфів, хоч в певних випадках зв'язок між ними був дійсно.

Використання міфів в філософії з самого початку було безпосередньо пов'язане з різними порівняннями, які були надзвичайно поширені у всій філософії доби античності. Можна помітити також, що в порівняннях, які були поширені в античних, та й не в одних тільки в античних, філософських творах, використовувались в багатьох випадках якісь усім відомі на той час міфи або якісь епізоди з усім відомих міфів.

Особливо це стосується таких епізодів з міфів, які були найбільш відомі мешканцям Стародавньої Греції спочатку архаїчного, а потім також і класичного періоду. А в добу елінізму, а тим більше після утворення Римської імперії, яка охопила собою все Середземномор'є і значну частину Західної Європи, вони стали більш-менш відомими також майже всім мешканцям найбільш розвинутих на той час країн Стародавнього Світу.

Перший час після того, як філософія вже виникла в Стародавній Греції, такого роду порівняння могли майже вичерпувати її собою. В усякому випадку саме таке враження виникає при вивченні того, що залишилось від творів ранніх давньогрецьких філософів. Однак, хоч усі ці порівняння і відігравали суттєву роль в бутті філософії, це більшістю авторів, які пишуть в наш час про філософію, на жаль, практично майже ніяк не враховується так само, як і використання міфів в філософії взагалі.

Такі порівняння робили міркування філософів, які використовували порівняння, більш зрозумілими, особливо для людей, які були надто далекими від філософії.

Таке значення порівнянь, в яких використовувались відомі в Стародавній Греції відомі міфи, а також сюжети з них, цілком зрозуміле, адже практично всі дорослі стародавні греки в той час знали міфи. Тим більше, це можна сказати про тих стародавніх греків, хто вивчали філософію.

Однак навіть найбільш відомі з міфів Стародавньої Греції все ж таки потрібно було пояснювати. І давньогрецькі філософи змушені були пояснювати міфи. Тим більше це стосується міфів взагалі маловідомих, або ж таких міфів, які були поширені тільки в окремих регіонах Стародавньої Греції і тому найчастіше залишались надто маловідомими за межами цих регіонів.

Потреба в поясненні міфів була пов'язана насамперед з тим, що звичайні люди в Стародавній Греції з часом неминуче повинні були забувати справжнє, початкове значення переважної більшості міфів. І цей процес забування значення міфів привів в кінці-кінців до того, що вже в класичний період більшість стародавніх греків досить погано розбирались в справжньому значенні навіть власних міфів.

Тим більше це можна сказати про сприйняття давньогрецьких міфів представниками інших народів, тих народів, які в той час тільки почали елінізуватись. Переважна більшість представників цих тільки частково елінізованих народів просто не могли знати справжнє значення міфів давньогрецького походження.

Тим більше це стосується майже цілковитого нерозуміння стародавніми греками міфів інших народів. Переважна більшість стародавніх греків просто не могли знати всі значення міфів як тих народів, які були частково елінізованими, так і тих народів, які ще зовсім не були елінізовані. Цьому особливо сприяло зневажливе ставлення стародавніх греків до всіх інших народів як до варварів.

Саме пояснення різних за походженням міфів перший час, коли виникла філософія, і створювало одну з основних сфер діяльності для філософів.

Крім того, існувала ще одна дуже важлива причина необхідності пояснювати міфи – справжнє значення багатьох міфів було відоме тільки тим, хто пройшли спеціальні ритуали посвячення. Всім іншим, тобто тим, хто посвячення не проходили, справжнє значення цих міфів було заборонено повідомляти. Адже, на думку Сократеса, нечистому торкатись чистого не дозволено (Plat. Phaed., 67 ab).

В двадцятому столітті в філософській літературі міфи та міфічні епізоди використовувались досить часто. Проте потрібно визнати, що найчастіше в цей час міфи використовувались в творах філософів досить таки епізодично і здебільшого не мали, з цієї причини, особливого значення.

Разом з тим, були кілька відомих філософів також і двадцятого століття, в творах яких міфи відігравали дуже важливу роль. Серед цих філософів особливо потрібно виділити Альбера Камю та Хосе Ортегу-і-Гассета.

Висновки. Початково міфами мешканці Стародавньої Греції могли називати тільки якісь священні для них оповідання. Основні форми філософії в багатьох випадках були такими ж самими, що і добре відомі літературні жанри. Основною причиною цього було те, що філософія у всі часи переважно і найбільше існувала у вигляді філософської літератури. Міф також міг досить часто використовуватись в якості однієї з важливих форм філософії. Значна частина сюжетів із стародавніх міфів цілком могли відігравати роль насамперед своєрідних символів, зокрема також і символів філософського характеру. Іноді в філософії міфи були здатні перетворюватись на самі справжні символи в буквальному значенні цього слова.